

President Arnold Rüütel

Eesti Maaomavalitsuste Liidu, Eesti Linnade Liidu, MTÜ Polis ja Sihtasutuse Rahvusliku Arengu Fond korraldatud konverentsil:

20 AASTAT EESTI OMAVALITSUSTE JA NENDE ÜHISTEGEVUSE TAASTAMISEST

18.09.2009 Tartu Ülikooli aulas

Austatud Riigikogu liikmed ja minister!

Lugupeetav Tartu linnapea!

Head omavalitsusjuhid, teadlased ja külalised!

Esmalt tahaksin ma avaldada tänu ja tunnustust konverentsi korraldajatele, kes erinevate organisatsioonide koostöös leidsid võimaluse tähistada tänase konverentsiga Eesti kohaliku omavalitsuse taastamise 20. aastapäeva ja ühiselt otsida lahendusi ja uusi võimalusi kohaliku omavalitsuse edasiseks arenguks.

Otsus taastada kohalik omavalitsus oli oluline tähtsündmus Eesti omariikluse taastamise teel. Sellele järgnenud protsessi võib kujutada müüri ladumisenä taastatava riigi vundamenti.

Olles siduslüli kodanikuühiskonna ja riigi vahel, täidab kohalik omavalitsus ühiskonnas stabiliseerivat rolli murrangulistel aegadel ja ka siis kui ühiskond on silmitsi kriisidega. Stabiilse demokraatia tingimustes on kohalik omavalitsus aga kindel tugi ja partner riigile.

See lähtekoht aitab mõista, miks haldusorganisatsiooni loomist Eesti iseseisvuse taastamise aegadel alustati kohalikust omavalitsusest.

8. augustil 1989 aastal Ülemnõukogu poolt vastuvõetud otsuse „Haldusreformi läbiviimisest Eesti NSV-s” ning seejärel kohaliku omavalitsuse volikogude valimise seaduse ja kohaliku omavalitsuse

korralduse seaduse vastuvõtmisega loodi uus õiguslik alus esmatasandi haldusorganisatsioonile riigis.

1989. aastal läbi viidud kohaliku omavalitsuse volikogude demokraatlikud valimised andsid poliitiliselt aktiivsetele inimestele reaalse võimaluse vahetult lülituda iseseisvuse taastamise protsessi.

Sellele perioodile tagasi vaadates tõdeme Eesti unikaalset kogemust demokraatliku ühiskonna ülesehitamisel, kus kohaliku omavalitsuse taastamine toimus ligi kaks aastat enne riikliku iseseisvuse taastamist.

Järgnevatel aastatel tuli kohalikul omavalitsusel kanda kõigi teiste läbiviidavate reformide põhiraskust ning samaaegselt leevendada nende reformidega kaasnevaid sotsiaalseid pingeid ja tagasilööke. Meie riigi eduka arengukiirenduse eest üheksakümnendatel ja ka hilisematel aastatel oleme suuresti tänu võlgu tulemuslikult toimunud kohalikule omavalitsusele.

Ka tänases tõsises globaalses majanduskriisis, kuhu me sisenesime ohu märke ja signaale eirates optimistlike loosungitega, on kriisi raskuskese kohaliku omavalitsuse tasandil. Majanduskriisi raskuspunkt ei ole Riigikogu saalis, kus arutatakse ja vaieldakse eelarve kärbete üle, vaid nendes kodudes, kus üks või ka mitu pereliiget on jäänud tööta ning nende elukvaliteet on langenud kriitilise piirini. Sotsiaalse turvalisuse kindlustamine nii nendele peredele aga ka teistele ühiskonna vähem kaitstud liikmetele on täna kohaliku omavalitsuse esmane ja peamine ülesanne. Samaaegselt tuleb aga otsida ja leida kohaliku elu arenguks uusi võimalusi ja lahendusi.

Vaieldamatult ei ole need ülesanded kergete killast ning vastutuskooorma võtmine volikogu liikme ning valla või linna juhti tasemel ei ole tänases situatsioonis vaid uusi väljakutseid pakkuv tegevus, vaid eeskätt väga tõsine töö ja vastutus. See on võrreldav selle vastutusega, mida võtsid endale need inimesed, kes asusid kohalikku omavalitsust üles ehitama 20 aastat tagasi. Tahaksin loota, et seda mõistavad ka kõik need, kes kandideerivad eelseisvatel valimistel uutesse volikogudesse.

Ühiskonna arenguga kaasnevad muutused ei jäta puudutamata ühtki ühiskonnaelu valdkonda. Samas on asjakohane aeg- ajalt hinnata ja analüüsida, kas toimiv haldus- või õigusruum kindlustab arengut ja toetab seda või on selle ressursid ammendanud.

Kuna kohalik omavalitsus täidab riigi arhitektuuris vundamendi rolli ja kui aastatega on sellele ehitatud mitmeid mahukaid uusehitisi on teatud ajahetke järel ka põhjendatud küsimus- kas vundament ikka kannab?

Ettevaatlik tasub olla aga varem ehitatud vundamendi lammutamisega, sest asjatundmatute lammutajate töö tulemusena võib ka riigi hoone tervikuna hakata kõikuma. Kaksikümmend aastat tagasi kui tollane Ülemnõukogu alustas kohaliku omavalitsuse taastamist, seati käimasolevale protsessile selge eesmärk. Selleks oli riigivõimu detsentraliseerimine ning inimeste vahetut elukorraldust kujundavate otsustuste tegemise viimine kohaliku omavalitsuse tasemele koos vajalike õiguste, vahendite ja kohustustega. Selline lähenemine tugines ja oli kooskõlas Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhimõtetega.

Kaksikümmend aastat hiljem võime küsida, kas seatud eesmärgid on tänaseks täidetud ning millised on uued eesmärgid ühiskonna tulevikusuundumuste kontekstis.

Lähtudes kaks aastakümnet tagasi alustatud kohaliku omavalitsuse reformi eesmärkidest ning asetades nad tänase arengu väärtusmõõtesse tahaksin kohaliku omavalitsuse arengusihptide seadmisel esile tuua järgmist:

Esiteks- kohaliku omavalitsuse elujõu määrab tema iseseisvus, millele riigi põhiseadus annab õigusliku garantii. Kohaliku omavalitsuse otsustuspädevuse piiramine kas seaduste või eelarvepoliitikaga on tõsine oht demokraatialle. Selliste ilmingute tekkimisel on vajalik kiiret tegutsemist kõigil põhiseaduslikkust tagavatelt institutsioonidel ning samuti kohalikel omavalitsustel endil ning nende liitudel. Samas ei tähenda kohaliku omavalitsuse iseseisvus nende üksi- või eemalolekut riigi probleemidest. Kohaliku omavalitsuse ja riigi koostöö peaks olema tunduvalt mitmekülgsem ning ei tohiks piirduda vaid eelarve

läbirääkimistega. Hea sõnaga tahaksin meenutada minu presidendi ametiajal ellu kutsutud kohaliku omavalitsuse ümarlauda, kus regulaarselt toimusid kohaliku omavalitsuse ja riigi esindajate arutelud erinevates ühisvastutuse valdkondades ning kujundati vastastikuse informatsiooni vahetamise käigus ka edasisi tegevussuundi.

Teiseks- kohaliku omavalitsuse edasine areng vajab stabiilset arengukeskkonda. Aeg on näidanud, et 20 aastat tagasi loodud alus kohaliku omavalitsuse arenguks on olnud piisavalt tugev ning selle reformimise sageli pealiskaudsed ja korrastamata alustelt tehtud katsed pole olnud elujõulised. Peatselt 20 aastat iseseisvana tegutsenud riigis peaks reformide aeg ümber saama. Muudatustele ja uuendustele avatud riigi haldusorganisatsioon vajab loomulikult täiustamist ja arendamist, kuid see peab olema arenguprotsessi loomulik osa ja tuginema arengu enda väärtustatud kogemusele. Selle kogemuse üldistamisel on suur tööpõld vastava valdkonna teadlastel.

Kolmandaks- kohaliku omavalitsuse arengu ja tema tegutsemise tulemuslikkuse mõõdupuuks on inimene- tema elukvaliteet, tema haritus ja sotsiaalne turvalisus tervikuna. Kui seda mõõdet asetab vaid arvude keeles väljendatud abstraktne „avaliku teenuse” mõiste, mille kättesaamine kas arsti- või sotsiaalabi, pensioni, töökoha, lasteaia või põhikooli näol on võimalik ainult suuremates keskustes, moondub ka kohaliku omavalitsuse mõte ja tähendus.

Lõpetuseks tahaksin esile tuua veel ühe märksõna. See on kohaliku omavalitsuse üksuste koostöö. Eesti kohaliku omavalitsuse traditsioon on elujõus tänu sellele, et väga erinevatel aegadel on suudetud erinevates vormides arendada ühistegevust ja teha koostööd. See avab uusi võimalusi ning annab tulemusi nii kitsastel kui headel aegadel. Koostöös saab veel täna taotleda tulemuslikumalt Euroopa Liidu vahendeid ja leida neile rakendusi mitmeid omavalitsusüksusi hõlmavatele projektide näol, mis tooksid juurde uusi töökohti, parandaksid infrastruktuuri ning aitaksid säilitada elu kõigis Eestimaa piirkondades. Hästi toimivast koostööst peaks välja arenema ka tuleviku regionaalhalduse mudel ja tugev omavalitsuste üleriigiline

võrgustik, et kohalik omavalitsus saaks olla toimiv koostööpartner riigile nii nagu seda oldi kaks aastakümnet tagasi.

Edu teile ja sisukat jätku konverentsile!